

Sneeuwgorzen aan de Friese Waddenkust

A. G. Bakker, D. Hollenga, J. Jukema & U. Rijpma

INLEIDING

In 1970 werd begonnen met het verhogen van de zeedijk tussen Harlingen en Zwarte Haan in het kader van de Deltawet. Het trekgedrag van de Sneeuwgorz (*Plectrophenax nivalis*) werd hierdoor beïnvloed. Voorheen werd de soort regelmatig aan de zeedijk gezien, echter meest tijdens voor- en najaarstrek. Door de bovengenoemde werkzaamheden ontstond op de taluds van de zeewering een vrij open vegetatie. Daardoor kwam blijkbaar een ideaal foeraergebied voor de Sneeuwgorzen tot stand. De situatie is nu als volgt: Eind september/begin oktober arriveren de eerste Sneeuwgorzen. Vrijwel de gehele winter verblijven ze langs de zeedijk. In de loop van maart vertrekken de gorzen.

Het verblijf van Sneeuwgorzen langs de Waddenkust bracht ons op het idee deze soort aan een nadere studie te onderwerpen. In eerste instantie om iets te weten te komen over de herkomst van deze 'wintergasten'.

RESULTATEN

Algemeen

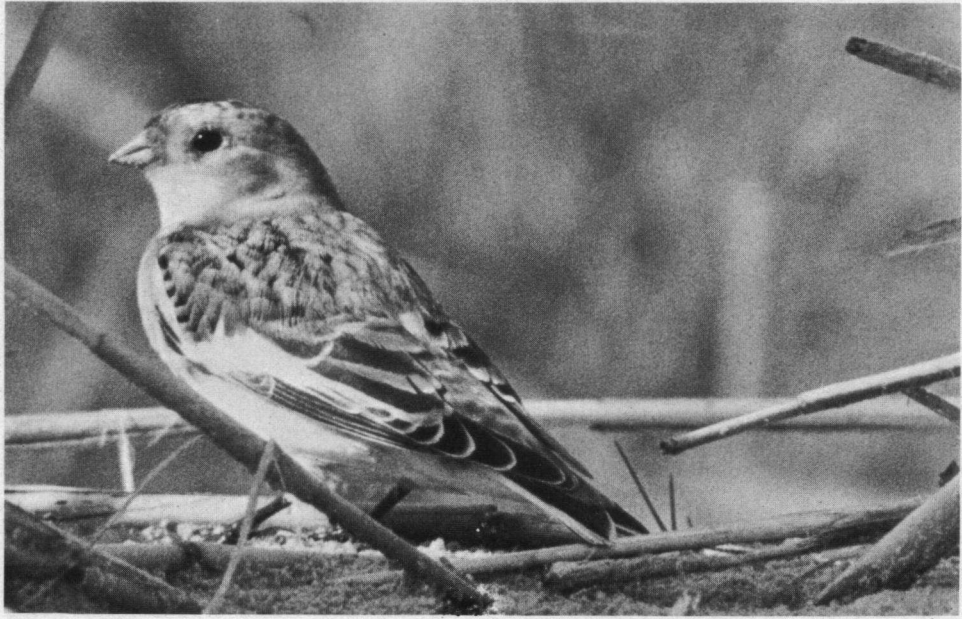
In tabel I staan per seizoen de resultaten, die konden worden behaald. In totaal zijn 1207 Sneeuwgorzen gevangen en van een ring voorzien. Ook het aantal vangdagen is vermeld. Het aantal vogels, gevangen op één dag, varieert nogal. Op sommige dagen is het resultaat nihil geweest. Als uitschieter naar de andere kant kan een dag genoemd worden met een vangst van 56 nog te ringen vogels. Dat in het eerste seizoen (1973-1974) relatief weinig Sneeuwgorzen zijn gevangen, hangt samen met het feit, dat onze methode

toen nog voor verbetering vatbaar was. Naast de 1207 genoemde vogels zijn nog ongeveer 400 exemplaren teruggevangen. Dit betrof voornamelijk vogels, die eerder in het zelfde seizoen door ons geringd waren; maar tevens waren er enkele die één of meer seizoenen eerder door ons geringd waren.

De omvang van onze vangsten wordt duidelijk, wanneer men deze vergelijkt met het aantal Sneeuwgorzen in Nederland, gevangen in de periode 1911 tot en met 1972. Toen zijn in totaal 323 individuen geringd (Speek, 1971, 1972, 1973). Van de door ons geringde Sneeuwgorzen zijn 7 exemplaren op een an-

Sneeuwgorz, Texel, 16 september 1972.

Foto: Rens Veenstra.

Vliegende Sneeuwgorzen, De Slufter, Texel, 25 februari 1974.

Foto: Frits van Daalen.

dere plaats, maar in het zelfde seizoen, teruggemeld. Daarnaast zijn 6 vogels met een 'vreemde' ring door ons gecontroleerd, waaronder 2 buitenlandse.

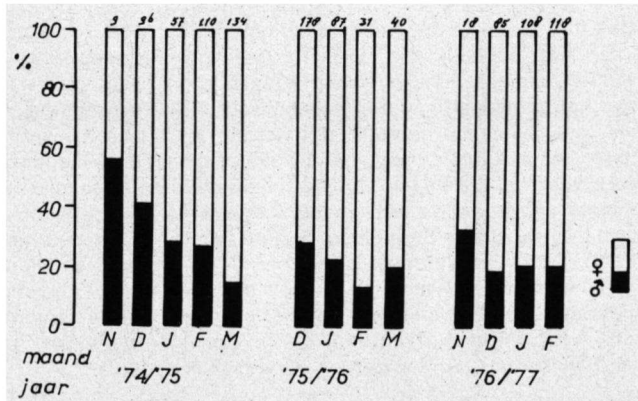
Verhouding tussen de geslachten

Het is mogelijk aan de hand van het verkleed te bepalen, of men een δ of een φ gevangen heeft. Zodoende is voor enkele seizoenen nagegaan, hoeveel $\delta\delta$ en $\varphi\varphi$ gevangen zijn. Hierbij zijn de totaalvangsten per maand gebruikt. De resultaten hiervan zijn in figuur 1 samengevat. Ten eerste blijkt uit de figuur, dat het aantal $\delta\delta$ (24,3% van de totale vangst) verre in de minderheid is ten opzichte van de gevangen $\varphi\varphi$. Ten tweede is de tendens aanwezig, dat het aandeel van $\delta\delta$ in de overwinterende populatie in de loop van het seizoen steeds kleiner wordt. Een verklaring voor de twee genoemde pun-

ten zoeken wij in een verschillend trekgedrag tussen de geslachten. Wij denken, dat de $\delta\delta$ op een andere plaats overwinteren, mogelijk dichterbij het broedgebied. We gaan er hierbij vanuit dat de bijdrage van de geslachten tot de totale populatie even groot is. Daarnaast lijkt het logisch te veronderstellen, dat de $\delta\delta$ eerder wegtrekken naar het broedgebied om er een territorium in bezit te nemen, hierdoor zou de relatieve afname in de loop van het seizoen verklaard kunnen worden.

De genoemde tendenzen kunnen volgens ons niet worden toegeschreven aan een methodische fout. Wij hebben bijvoorbeeld geen aanwijzingen, dat $\delta\delta$ zich moeilijker laten vangen dan $\varphi\varphi$. We nemen dus aan, dat de vangsten een representatieve steekproef zijn uit de overwinterende populatie. De vangsten van 1973-1974 zijn niet in figuur 1 ver-

Fig. 1. Verhouding (in %) tussen de geslachten in de vangsten van 3 seizoenen. De reeks getallen bovenin de figuur geven aan, hoeveel individuen in een bepaalde maand zijn gevangen.

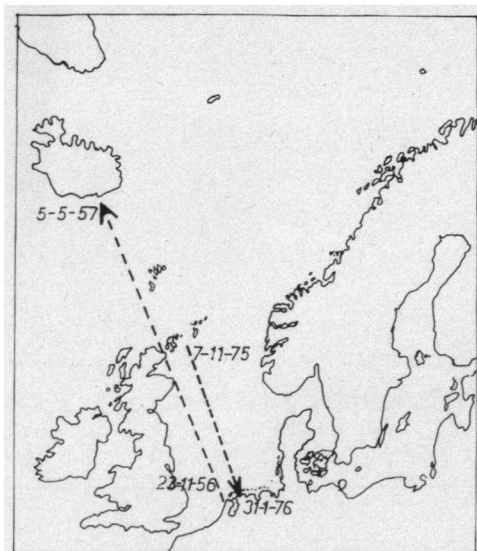

Fig. 2. 'Trekwegen' van enkele Sneeuwgorzen (naar gegevens van het Vogeltrekstation).

werkt, als gevolg van methodische problemen.

Gewicht

Bij het vergelijken van gewichten van Sneeuwgorzen bleek, dat er vooral aan het eind van het winterseizoen een gewichtstoename te bespeuren was. Als voorbeeld is dit in tabel II voor het seizoen 1974-1975 uitgewerkt. Voor deze tabel zijn vangdagen gebruikt, waarop een groot aantal ♀♀ is gevangen. De ♂♂ zijn hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat deze gemiddeld meer wegen dan ♀♀ en omdat niet in iedere vangst de verhouding ♂♂/♀♀ even groot is. Men zou deze gewichtstoename aan toeval kunnen toeschrijven, omdat niet steeds de zelfde groep ♀♀ in de vergelijking van gewichten betrokken wordt. Echter ook van enkele individuen kon op meerdere dagen het gewicht bepaald worden; deze vogels werden twee maal, in één geval vier maal, teruggevangen. Ook hier is de gewichtstoename in het begin van maart duidelijk (zie tabel III). Deze gewichtstoename zou een gevolg kunnen zijn van het aanleggen van een vetvoorraad, die als reservevoedsel gebruikt kan worden tijdens de terugtocht naar het broedgebied. Ook voor het vervolgen van de najaarstrek kunnen de gewichten van vogels toenemen, zoals bij de Bonte Strandloper (Boere et al, 1973). Ook bij andere steltlopers zou de gewichtstoename in verband kunnen worden gebracht met het aanleggen van vetvoorraad als extra energiebron (Boere 1977). Dolnik en Blyumental (1967) wijzen op dit verschijn-

Tabel I: Aantal gevangen Sneeuwgorzen.

Seizoen:	Aantal vangdagen:	Aantallen:
1973/1974	10	136
1974/1975	19	406
1975/1976	22	336
1976/1977	24	329

Tabel II: Vergelijking van gewichten (in gr.) van ♀♀, gevangen in de loop van het seizoen 1974/1975:

Datum	Aantal ♀♀	Gemiddeld gewicht
7+10-12-'74	29	32,24
22-02-'75	48	32,50
01-03-'75	42	32,16
08-03-'75	54	34,30
15-03-'75	17	34,53

Tabel III: Vergelijking van gewichten (in gr.) van enige Sneeuwgorzen, die meerdere malen werden teruggevangen:

Ring nr.	B.343.338:		B.330.422:		B.343.257:	
Datum	Datum	Gew.:	Datum	Gew.:	Datum	Gew.:
01-02-75	30		23-11-74	30	21-12-74	31
22-02-75	30		22-02-75	30	22-02-75	30
01-03-75	30		08-03-75	32	15-03-75	34
08-03-75	33					
15-03-75	34					

sel bij de Vink. Binnen het geslacht *Phylloscopus* is er een positieve correlatie tussen trekafstand en gewichtstoename (Gwinner 1969). Gelet op deze verschijnselen in het najaar, lijkt het ons aannemelijk dat de gewichtstoename bij Sneeuwgorzen in het begin van maart de zelfde functie heeft.

Herkomst

Na vier seizoenen ringwerk zijn we, wat betreft onze oorspronkelijke probleemstelling, nog niet veel wijzer geworden. Ook de terugmeldingen uit het archief van het Vogeltrekstation te Arnhem brengen ons niet veel verder. Deze terugmeldingen zijn weergegeven in tabel IV, terwijl enige interessante meldingen in figuur 2 staan. Dit betreft in één geval een vogel, door ons gevangen en afkomstig van Fair Isle (Groot-Brittannië). Daarnaast is een Sneeuwgorz in het voorjaar van Noord-Holland naar IJsland gevlogen (archief Vogeltrekstation). Deze twee meldingen zouden een aanwijzing kunnen zijn voor het feit, dat de Sneeuwgorzen in Groot-Brittannië of Groenland hun broedgebied hebben en niet tot de Noorse broedpopulatie behoren. IJsland is hier buiten beschouwing gelaten, omdat IJslandse Sneeuwgorzen vrijwel uitsluitend standvogels zijn. Het is niet bekend, of de terugmelding uit IJsland slaat op een dergelijke 'standvogel' (Hekstra & Voous 1961).

Tabel IV. Terugmeldingen uit het archief van het Vogeltrekstation te Arnhem.

Ringdatum	Plaats	Vang-/vinddatum	Plaats
A. In Nederland geringde Sneeuwgorzen.			
23-11-56	Wassenaar, Z.H.	05-05-57	IJsland
22-11-70	Castricum, N.H.	31-03-72	Noord-Holland
28-11-70	"	17-12-70	België
19-11-71	"	01-01-72	Italië
22-12-73	Westhoek, F.	24-12-73	Kornwerderzand, F.
31-12-74	"	15-01-75	Pietersbierum, F.
25-01-75	Roptazijl, F.	14-04-75	Rottumerplaat, Gr.
23-11-75	Castricum, N.-H.	06-12-75	IJsselmeerpolders
10-12-75	"	02-01-76	Friesland
10-12-75	"	17-01-76	Westhoek, F.
20-11-76	Westhoek, F.	02-12-76	Castricum, N.-H.
11-12-76	"	02-01-77	Kornwerderzand, F.
07-01-77	"	26-01-77	Moddergat, F.
05-01-77	"	26-03-77	St. Jac. Par., F.
18-12-76	Kornwerderzand, F.	12-01-77	Oosterbierum, F.
28-12-76	Lelystad-Haven, IJ.	12-01-77	Westhoek, F.
31-12-76	"	12-02-77	"
B. In het buitenland geringde Sneeuwgorzen.			
01-11-60	België	09-03-61	IJsselmeerpolders
13-11-67	"	27-02-71	Zeeland
11-01-71	"	27-02-71	Zeeland
24-11-73	"	09-12-73	Castricum, N.-H.
07-11-75	Fair Isle, Gr.-Britt.	31-01-76	Oosterbierum, F.
23-02-76	Wilhelmshaven, Duitsl.	06-03-76	Westhoek, F.

Er zullen meer gegevens nodig zijn, om uit te maken of onze stelling juist is.

Wel laten de terugmeldingen zien, dat de Sneeuwgorzen 's winters een zwervend bestaan langs onze kust leiden. Individuen, door ons gevangen en geringd, worden enige tijd later teruggevangen op andere plaatsen langs de kust. Onder deze zwervende gorzen rekenen wij ook de vogel, die we op 6 maart 1976 vingen en afkomstig was uit Wilhelmshaven (Duitsland). Een uitzondering hierop

is de Sneeuwgorz die vanuit Noord-Holland naar Italië vloog; een zeer ongebruikelijke plaats voor overwinterende Sneeuwgorzen. Welk deel van de overwinterende Sneeuwgorzen langs de kust zwerven is op dit moment niet duidelijk. Onze gegevens zullen verder uitgewerkt moeten worden.

Slotopmerkingen

Zoals reeds vermeld was het onderzoek oorspronkelijk opgezet in een poging de trek-

Sneeuwgorz, Texel, 16 september 1972.

Foto: Rens Veenstra.

wegen van de langs de Waddenkust overwinterende Sneeuwgorzen vast te stellen. Met andere woorden we wilden weten waar het broedgebied van onze wintergasten lag. Al spoedig bleek, dat dit een langdurige kwestie zou worden; immers, het aantal terugvangsten van door ons geringde Sneeuwgorzen was tot nog toe zeer laag, terwijl vele van deze terugvangsten weinig aanwijzingen gaven over een mogelijk broedgebied. Daarom werden ook andere aspecten in het onderzoek betrokken.

De meeste aandacht werd (en zal worden) besteed aan het verenkleed. Het is mogelijk met behulp van het verenkleed leeftijd en geslacht te bepalen van Sneeuwgorzen; dit aan de hand van kenmerken, weergegeven in Svensson (1970).

Na enige tijd bleek, dat we bij het volgen van de kenmerken van Svensson in moeilikheden kwamen. Zo was het bijvoorbeeld in enkele gevallen onmogelijk om uit te maken

- Ringgroep Franeker (werkgroep Vogelwacht Franeker & Omstreken): A. G. Bakker, D. Hollenga, J. Jukema & U. Rijpma, p/a Michiel Miedemastraat 3, Franeker, tel. 05170-2328.

Met dank aan drs. J. Fokkema, Dronrijp.

LITTERATUUR:

- Boere, G. C. (1977): The significance of the Dutch Waddenzee in the annual life cycle of arctic, subarctic and boreal waders. Part 1: The function as a moulting area. Dissertatie.
- Boere, G. C., J. A. W. de Bruyne & E. Nieboer (1973): Onderzoek naar de betekenis van het Nederlandse Waddengebied voor de Bonte strandlopers, *Calidris alpina*, in nazomer en herfst. *Limosa* 46 (3-4): 205-227.
- Dolnik, V. R. & T. I. Blyumental (1967): Autumnal premigratory and migratory periods in the Chaffinch (*Fringilla coelebs coelebs*) and some other temperate-zone Passerine birds. *Condor* 69: 435-468.
- Green, G. H. & R. W. Summers (1975): Snow Bunting moult in Northeast Greenland. *Bird Study* 22: 9-17.
- Gwinner, E. (1969): Untersuchungen zur Jahresperiodik von Laubsängern. *Journal für Ornithologie* 110: 1-21.
- Hekstra, G. P. & K. H. Voous (1961): Ornithologische bijzonderheden uit het Fries Natuurhistorisch Museum. *Limosa* 34 (1-2): 15-20.
- Svensson, L. (1970): Identification Guide to European Passerines. Stockholm.
- Perdeck, A. C. & J. Taapken (1961): Ringverslag van het Vogeltrekstation Nr. 44 (1957-1959). *Limosa* 34 (1-2): 33-156.
- Rijpma, U. (1977): Sneeuwgorzen vangen. Op het Vinketouw No. 30 — december 1977, bladz. 7-9.
- Speek, B. J. (1972): Ringverslag van het Vogeltrekstation. No. 56 (1971). *Limosa* 45 (3-4): 145-173.
- Speek, B. J. (1973): Ringverslag van het Vogeltrekstation. No. 57 (1972). *Limosa* 46 (3-4): 136-165.
- Speek, B. J. (1973): Ringverslag van het Vogeltrekstation 1911-1970. *Limosa* 46 (3-4): 109-135.

Filialen ooievaarsdorp

Het ooievaarsdorp 'Het Liesveld' heeft een bevolkingsoverschot zodat 'Vogelbescherming' na een voorbereiding van acht jaar nu zó ver is dat men hier en daar in ons land Ooievaars wil uitzetten. Op vier of vijf plaatsen zullen dépendances van het ooievaarsdorp worden ingericht. Men denkt aan plaatsen als Lelystad, Almere, Beetsterzwaag, Zeeuwsch-Vlaanderen en Oost-Brabant. Voor het stichten van vijf nieuwe ooievaarsdorpen met elk zo'n 10 tot 15 Ooievaars, zal ongeveer een ton nodig zijn.

Voor Groot Ammers liggen plannen klaar voor een voorlichtingscentrum waarvan de kosten op twee ton zijn geraamd (zie ook *Panda Nieuws* 13 (9): 101-103).

of we een oud ♀, dan wel een jong ♂ gevangen hadden. Enkele exemplaren die we in een later seizoen terugvingen bleken nog de zelfde kenmerken te hebben als aangegeven voor 1e jaars vogels. Het ons ter beschikking staande materiaal zal verder worden uitgewerkt; nagegaan zal worden in hoeverre de kenmerken van Svensson juist zijn. In dit artikel zijn de eerste resultaten van onze vangsten van Sneeuwgorzen gegeven. Wij zijn ons er van bewust, dat dit aanvulling behoeft, om de gesignaleerde tendenzen 'hard te maken'. De wijze waarop wij dit willen verwerklijken is:

- a. Doorgaan met ons onderzoek.
- b. Het bestuderen van de terzake doende literatuur.
- c. Het aanknopen van internationale contacten.

Op deze manier hopen wij de gegevens, verkregen door onze vangsten, in groter verband te kunnen interpreteren.

Aythya

Het orgaan van de Vogelwerkgroep van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (jrg. 17 - nr. 1 - februari 1978) bevat een artikel over de avifauna van het Duitse grensgebied met Twente (Anton Schotman), en over de keuze van hoogwatervluchtplaatsen van Wulp, Rosse Grutto, Tureluur, Bonte Strandloper en Groenpootruiter in de polder van Terschelling (Sjoerd Dirksen, Meinte Engelmoer, Anton Schotman, Patrick Meire en Teus Luyendijk).

'Aythya' (17e jrg., nr. 2, april 1978) bevat interessante artikelen onder meer over Regenwulpen op Terschelling (Jaap Drijfhout), Vogelen rondom kaap Gris Nez in juli 1977 (Klaas van Dijk) en Wadvogels en wadbeestjes op de Plaats (Terschelling) in 1977 (Bruno Ens).